

Posudek na diplomovou práci

autor, obor:
název práce:

Hana Viznerová
***Fenomén sociální exkluze: teoretický rámec
a aspekty problematiky***

O tématu posuzované diplomové práce se sotva dá říci, že patří mezi sociologická překvapení; v obecném smyslu jde o problematiku, která je v daném oboru pod různými zřeteli známa, zdůrazňována a postupně také podrobněji studována (a tím ovšem i obohacována o další hlediska) téměř jedno století. Nicméně právě v tom však současně tkví silný důvod podívat se na ni systematicky, v jistém úsilí o syntézu. U autora, uzavírajícího vysokoškolské studium, je to – podle mého mínění – důvod hodný respektu.

Autorka byla ovšem také, a možná primárně, motivována pocitem nové naléhavosti tématu – kromě jiného jeho aktualizací současnou etapou evropské integrace (klimatem, který v textu najdeme pod nálepkou „diskurs Evropské unie“) –, a to jak ve smyslu prověrky teoreticko-analytických nástrojů pro empirický výzkum, tak také prověrky nástrojů politické artikulace problémů společnosti. Což je víc než v pořádku. Autorka zmíněné zřeteli držela průběžně v patrnosti, i když její práce (už vlivem omezení rozsahem) v zásadě musela zůstat v poloze teoretické rozvahy.

Diplomová práce je strukturována dobře. První kapitola (*Východiska uvažování a širší souvislosti*) pojednává téma v logicky podstatném rámci: tj. na výchozích otázkách sociální diferenciacce (nerovnosti a spravedlnosti), integrace, řádu a soudržnosti. Hlavní hodnota kapitoly je však v tom, že do tohoto rámce vtahuje v souvislostech jak „klasické“, tak dobově „čerstvé“ obsahy a pojmy (např. specifikací strukturálních příčin vyloučení z participace, konfliktnosti makro- a mikroroviny integračních procesů /koheze/, stejně tak jako i specifikací obsahů spravedlnosti, atd.). Mimochodem: právě s ohledem na souvislost klasického a soudobého sociologického pohledu by možná stálo za povšimnutí, jak blízko mají pojmy ekonomické a kulturní (ne)spravedlnosti (Frazerová) k weberovským pojmům ekonomického a sociálního řádu.

Druhá kapitola (*Problém sociální exkluze a inkluze*) úsporně a kultivovaně identifikuje souvislosti exkluze/inkluze jako proces tak, že postupně vrší obsahovou (tj. i pojmovou) bohatost ve výkladu věci. Probírány jsou otázky záměrnosti a nezáměrnosti, dobrovolnosti, vícerozměrnosti občanství a sociální participace, atd. – vše zpočátku na vstupní pojmové precizaci tématu (která je právě v této fázi výkladu adekvátní, stejně jako funkční „návraty“ k „zakladatelům“ teorie sociální uzávěry). Kapitola je dobře dovedena

k otázkám souvztažnosti procesů (a snah) exkluze a inkluze. Logika této části jasně směřuje ke kapitole poslední.

Poslední kapitola (*Teoretické přístupy k chudobě a sociálnímu vyloučení*) dovádí tematiku až na „pokraj“ sociální praxe (teoriemi odlišených politik a praktik): výkladem, postaveným na osnově paradigmat sociální exkluze (H. Silverové). Je plastickým obrazem (kontinuit a diskontinuit) myšlenkových vlivů, které ovlivňují i česká řešení problémů rovnosti a spravedlnosti – s jistým finálním akcentem významu redistribučního diskursu (a „paradigmatu monopolu“). Kapitulu – a vlastně celou práci – autorka (snad jen příliš náhle) uzavírá schémata, která ve zkratce shrnují (a při zpracování také pomohly zpřesnit) „vystopovanou“ logiku analyzovaných přístupů tématu. Také tato schémata přesvědčují, že H. Viznerová dospěla znatelně dál než jen k evidenci více nebo méně známých přístupů k problému sociální exkluze.

Připomínky, které jsem považoval za nutné, jsem už autorce sdělil v průběhu psaní práce. Ale přece jen – při vši subtilitě autorčiny reflexe i interpretace sociální exkluze – bych rád slyšel její stručný, „závěrečný“ názor na dvě tři otázky, které sama v textu zdůraznila:

- „Jak je možná sociální integrace a koheze ve společnosti, která má tendenci marginalizovat a strukturálně vylučovat jedince z participace? (Mortensen, Olofsson 1995: 14)“ /s. 9/
- Lze nahradit „chápání společnosti na základně vertikálních nerovností ... konceptualizací společnosti odvolávající se na horizontální nerovnosti ...“ („s důrazem na konsensus“) /s. 11/, resp. nakolik je důraz na gender, etnicitu či věk odchodem od zřetele konfliktu (a vertikálního členění společnosti)?
- Je „plná participace jedinců na životě společnosti“ /s. 19 aj./, jako svým způsobem nevyslovené kritérium hodnocení stavu exkluze/inkluze, brána spíše jako *normální* stav společnosti či jako stav dosud *ideální*, zatím de facto nedosažitelný? (Což je i věc oné hranice, kterou autorka přesně vnímá – viz i její odkaz na Mertonovu charakteristiku těch, kteří jsou „lidmi ve společnosti, avšak nikoli lidmi společnosti“ /s. 31/.)

Práce je také stylisticky i jinak formálně pěkně napsaná; má nadstandardní rozsah textu a hlavně nadstandardní rozsah dobře využitě zahraniční i domácí literatury. Rád zde zdůrazním i svůj záměr doporučovat práci k účelům výuky: kdo se chce systematictěji poučit o problematice sociální exkluze, měl by si tuto diplomovou práci přečíst.

Práci rozhodně **doporučuji k obhajobě** a hodnotím ji celkově známkou:

v ý b o r n ě

V Praze dne 26. 1. 2006

PhDr. Richard Růžička, CSc.
vedoucí diplomové práce